

ועוד משהו על חדר החושך

מוטי ריקלין: כשהבלונדינית נושבת, ספרי
'עיתון' 77, 2006, 64 עמ'

ברגע הראשון יכול כשהבלונדינית נושבת, ספרו של מוטי ריקלין, להיקרא כדו"ח אינטימי על מצב שוק הבשר בעיר החטאים תל אביב. המילים מעורטלות ומערטלות. שדי הבחורות מדומים ל"כדורי מוקה", הבלונד עובר שעות נוספות, העברית מתערבבת באנגלית והעיניים מסנוורות מהפרויקטורים של הקליפ המצולם בזמן אמת. ריקלין אינו מנסה לעדן, זיון הוא זיון, תחת הוא טוסיק ו"אפרייל", בהכתבות עם ת"ס אליז, "הוא החרמן בירחים". הבחירה לא לחפש במילון את הצד המהוגן יותר מתלתלת עוד יותר את הבלונד. וכך בקריאה שבה משקפי השמש מסמנים את המרחק שבין הטבור לברכיים, נשמעים השירים כאיתות

מקסים של סימני מורס מעמדת ה-D.J. זהו הרווח שבין הבר ל-B והתחושה הבובתית הזאת לא מאבדת לרגע אף צעד מדוד על רחבת הריקוד. אבל לא כדאי להסתפק בקריאה כזאת. כדאי גם לקרוע את עטיפת הצלופן ולגלות טונות של בדידות בפינות הקרטון של האריזה. ריקלין לא ממחרזא, אבל התחושה הזאת מנוקדת בכמה

שירים. הנה, למשל, השיר 'סיפורים מהקפריטה':
"בכל שעה, מדושנת / ועגלגלה, מתמלאת
הקפריטה, / כמו מחבת, בקשקוש פרצופים,
שדגים מבטים, ממעמקי הכיסאות הכחולים.
// וכשמבטך קופא, כמו הזמן / בצילום, ובחדרי החושך
של / הלב, מצלצלים טלפונים, אני חולף לידך /
ולא אומר מילה".

ריקלין מתאר את קשקוש הפרצופים, את השמן הרוח במחבת המטאפורי וגם את המבט הקופא כמו זמן. אפשר לעקוב אחרי תנועת המצלמה, להצניח את העדשה על פני הבחורה וללמד אותנו שיעור בקלוז-אפ, אפשר למחוק את התרגום מגוף הסרט הזה ("ולא אומר מילה"), אבל אי אפשר שלא לשמוע את אוושת הלבד באותו מבט. הרצון לרהט את הסלון הרועש בכמה כורסאות שקט משלים את הטון של הספר הזה, שבא מאהבה. איך אמר וודי אלן: "האם המין מלוכלך? רק אם הוא נעשה כהלכה".

רונני סומך

מיומנו של "אקטיביסט שירה"

מתי שמואלוף: בין שמואלוף לבין חזו,
הוצאת ירון גולן 2006, 48 עמ'

לעתים שירה באה במקום מעשים אחרים, במקום בו המעשים האחרים חסרים, והיא מנסה למלא את החלל שנפער במציאות. ואז היא עומדת מול או כנגד, בהתנגדות אשר אינה מוכנה להיוותר אילמת, ומצביעה על מקום הפצע: על חזירתה של המדינה אל תוך הזיכרון האישי והמשפחתי, אשר הותירה רקמת געגועים קרועה; על "משרד החינוך העקר", אשר נתן לאמו ולאביו של המשורר "חינוך של עבדים" (עמ' 38, 'יש מילים מכעיסות'); על ההחלטה ש"אֲרָסִים ופְּרָחוֹת לא עוֹבְרִים / לְכַתֵּה י" אשר נשמעת באוטובוסים (עמ' 43, 'אלוהים לא מרחם על הארסים והפרחות'); על כך, שגם פנתר שחור יודע כי רק ב"עוד ארבע מאות שנה תיפול / החומה"; ועל כך שהרצון "לשחרר / את האחים המזרחים מן המסכה" לא מצליח (עמ' 19, 'הבעיה האשכנזית').

השירה היא מקום ההתנגשות. גם מול השירה האחרת, של ביאליק והומרוס, של דוד אבידן ונתן זך, אבל גם מול ההיסטוריה. וההיסטוריה היא מקום ההפסד הגדול. היא אשר ניצחה את הוריו של המשורר ואת קהילת הוריו, ומאיימת לנצח אותו. ההיסטוריה בה"א הידיעה סירבה להעניק למי שאינו שותף בשלטון את הזכות לכתוב היסטוריה לעצמו, ומסרבת עד היום אפילו להעניק לו את הזכות לספר סיפור (בכנסת, בבית הספר, בטלוויזיה, בספרים, אבל גם ברחוב ובחלל הבית ובחלל הנפש). ולמתי

שמואלוף יש תשובה להיסטוריה, להיסטוריה האחרת שתיכתב כנגד ספרי ההיסטוריה של משרד החינוך ותכיל גם את משפחות שמואלוף וחזו, את יהודי עיראק, סוריה ופרס, את המזרחים בארץ בני הדור השלישי, ואת סיפור המרד שלהם ושל. היסטוריה, שאם לא יכתבו אותה ההיסטוריונים, אזי יכתבו אותה המשוררים, בשירי התנגדות להיסטוריונים ובאחיזה בזיכרון כמחאה.

שמואלוף מודיע לקוראיו על תיקון שהוא עורך דרך השירים, תיקון שהוא פנימי למשפחה אך קשור בשל כך בקשרים עמוקים למצב הישראלי, עד שהוא כמעט נוגע למצב המדיני: "היום אני מלקט את חרוני ההיסטוריה של אבותי / רחוק מחגיגות התכשיטים המקומיות / ואוסף את אבני התן של הזכרון, שצללו לאבד / באוקיינוס הפיושה" (באמת, עמ' 11). הזיכרונות שהיו פעם אבני חן, והיום כבר אינם נמכרים בחנויות התכשיטים של המקום הזה, אבדו ויש ללקט אותם חרוז חרוז. מתוך הליקוט מתגלות תמונות ראשונות של העבר: "במבט ישיר אל הצלקות של ההיסטוריה / אני מגלה שהפצעים לא הגלדו / רק הצעקות השתקו / והאסירים עדין יושבים ומתכבים / שההיסטוריון הנכון יבוא ויאיר / את אגמי הדמעות של הקדוש ברוך הוא" (ההיסטוריון הנכון, עמ' 45).

כפי שהצעקות מודיעות כי יש מי שצועק או לפחות צעק, כך מגלה ההשתקה כי יש מי שהשתיק, הצלקות מגלות כי יש מי שפצע, האסירים מגלים כי יש מי שאסר, וההיסטוריון הנכון חושף את אלפי ההיסטוריונים ה"לא נכונים". ההיסטוריה שנגנבה, שנעלמה, שבלעדיה אי אפשר לכתוב שירה גדולה, מאצלת לכתוב שירה כמחאה, מול הגנבים, ולא מול עצמנו, ולא מול עברנו ולא מול עתידנו. אבל השירה מאפשרת גם את החזרה פנימה אל המשפחה כאלטרנטיבה להיסטוריונים החיצוניים: "וגם אם

הרפי לבגד נהרסה, / ולמרות שאינני דובר את השפה, / עכשיו אני יודע שתי השתיכת חשכה של היסטוריה / התלויה / על ו, ספור אור ירח של סבתי" (סיפור אור ירח, עמ' 30).

שמואלוף בספרו מהסס אל מי לפנות: אל בני המשפחה, אל בני הקהילה המזרחית המתגבשת (להם הוא מבקש לומר: "אתם אחי מהרגע שלא היה לכם", עמ' 19, 'הבעיה האשכנזית'), או אל המדכאים, ובתוכם מי ששמואלוף מגדיר כ"גנבת הגדולה מקל", הציונות, שלאחר מסע אל תוך בטנה הוא יכול להצהיר: "אני עובד במס ההכנסה של דפי ההיסטוריה החסרים לי, / ואת יפיה של אשתי לא קניתי בארץ מכת, במטבעות / גדולים, חסרי ערך, / אלא מצאתי אותו באלבום תמונות ישן של סבתי / העיראקית, / בדמות אמי, כשהיתה צעירה, לבושה בבגדי הכובש / האירופאי" (מסע אל תוך בטנה של הגנבת הגדולה מכל - "הציונות", עמ'